vas; maetud 7. V 1757 vkj. Tallinnas), kes trükkis ms. ka esimese eesti Piibli 1739. Viimase surma järel tunnistati seaduslikuks trükikoja pärijaks ühes raamatukauplemise õigusega ta lesk Anna Catharina K. (sünd. Trump). Lese surma järel (maetud 7. V 1769 vkj.) läks trükikoda pärandina Jacob Johann K-i tütrepoja Axel Heinrich Lindfors'i (vt. *Suppl.*) kätte.

Tallinna ja Narva linnaarhiivi andmed; F. Puksov, Trükikodade areng Eestis (Eesti graafika, 1931); J. Jensen, Tallinna linna poeglaste humanitaargümnaasium 1631—1931 (1931), lk. 50; A. R. Cederberg, Die Erstlinge der estländischen Zeitungsliteratur (*Acta* B III, 1922); Revalsche Ztg. 1876, nr. 225, 227; Acten in Sachen des Kayserlichen Ehstnischen Provinzial-Consistorii und des Rathsverwandten A. H. Lindfors (1774). *F. P.*

KÖLL, vt. **KOELL.**

KÖNIGSEER (Königsöhr), Christoph Michael, vennastekoguduse tegelane ja kirjamees, sünd. 23. III 1723 ukj. Tüüringis Königsee linnas, õppis Jena ülikoolis teoloogiat, teotses Halle pietistlikus vaeslasteasutises, kaldus aga varakult herrnhuutlaste poole ja oli tegev a-st 1747 Ebersdorfi vennastekoguduses. K. saadeti diasporaatööle Eestisse, kus oli Rannu pastori J. C. Meder'i juures koduõpetajaks ja hiljemini Kambjas pastor H. J. Frost'i teenistuses. A-l 1763—64 Herrnhutis viibides õppis ta eraviisil arstiteadust ja töötas 1764—70 arstina ja vennastekoguduse organiseerijana Erastvere mõisas. Ta siirdus 1770 Saksamaale ja 1773 misjonäriks Grööni maale, kus suri 30. V 1786. — K. oli 1754—67 üheks agaramaks vennastekoguduse organiseerijaks Lõuna-Eestis, peamiselt Urvaste, Kambja ja Rannu kihelkonnas. Ta tegevus, mis oli herrnhuutliku õpetuse keelu tõttu salajane, tuli avalikuks a-l 1767 Rõuges. Pealekaebuse tagajärjel kuulati ta s. a. okt-s üle Tartu maakohtus. Seejärel keelas Liivimaa kubermanguvalitsus K-i kui arsti ja usukuulutaja tegevuse, samuti ta trükiste ja käsikirjade levitamise. K. oli eesti keelde tõlkinud ja trükis avaldanud valimiku krahv N. L. v. Zinzendorf'i (vt. *Suppl.*) nn. Saaroni lauluraamatust (1754) pealkirja all „Mönne illusa vaimolikko Laulo, neile essiärralikkult melehääs, kummil omma iggawetse önsusse perrä töttelik himmo om" (Barby, 1759; säilinud 3 eks., neist kaks Herrnhutis Vennaste-Uniteedi arhiivis ja üks Tartus ERM-i Arhiivraamatukogus). See sisaldab 91 leheküljel 276 lõuna-eestimurdelist nummerdamata laulu ja laulukatkendit. Selle lauluraamatu koostamisel olid K-le abiks pastor J. C. Meder, herrnhuutlane Morgner, Kambja köster Mango Jaak ja Michael Ignatius (vt. *Suppl.*). K. tõlkis koos teistega veel herrnhuutlikke liturgiaid, mida levitati samuti käsikirjaliselt. Need redigeeris K. ühes Mango Jaagu ja M. Ignatius'ega ja avaldas trükis a-l 1761 (tiitel teadmata; ühtki eks. pole säilinud). Mõlemat teost varjati eriti pastorite eest ning 1767. a. protsessi kartusel korjati need herrnhuutlaste endi poolt rahva käest ära, jagati mõni a. hiljemini aga jälle välja. K. tõlkis eesti keelde ka hulga herrnhuutlikke kõnesid, päevikuid, elulugusid jm. Kõik need tööd on leidnud Tartu- ja Võrumaa vennastekogudustes väga elavat kasutamist. K-i tegevuse keelamisega anti raske hoop kogu vennasteliikumisele Lõuna-Eestis. Seda hakati uuesti organiseerima alles 1771. a., kuid K-i aegset edu ei saavutatud enam aastakümnete jooksul.

J. Müller, Hymnologisches Handbuch zum Gesangbuch der Brüdergemeinde (1916), lk. 41, 42, 61; Th. Harnack, Die lutherische Kirche Livlands und die herrnhutische Brüdergemeinde (1860), lk. 177—178; K-i kirjavahetus, autobiograafia ja Tartumaa eesti vennastekoguduse diaarium 1756—1767 (Vennaste-Uniteedi arhiivis Herrnhutis). *R. P.*

KÖSTER, Oskar, poliitika- ja seltskonnategelane, sünd. 8. XII 1890 vkj. Saaremaal Pöide khk. Audlas õpetaja pojana, õppis Valjala khk-koolis ja Kaarma õpetajateseminaris, mille lõpetas 1908; ta omandas koduõpetaja kutse 1910, täiendas ennast hiljemini Peterburis keskkooli ja raamatupidamise kursusil; lõpetas 1917 Poltavas Vilno sõjakooli. K. toimis õpetajana mitmes kohas kodumaal 1908—15 ja 1922—23, võttis osa E. Vabadussõjast 1918—20 jalaväe leitnandina; ta peab asunikutalu Virumaal Põlulas a-st 1920. K. on a-st 1923 olnud II—V Riigikogu liige asunikkude koondise rühmas, ühtlasi II Riigikogu juhatuse liige abisekretärina, toiminud mitmet puhku rühma esimehena,

Eesti biograafilise leksikoni tÃƒÂ¤ienduskÃƒÂ¶ide, 1940, lk. 156